

Asia: VN/12528/2019

Lausuntopyyntö osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista

Lausunnonantajan tausta

1 Lausunnonantaja on

Järjestö

Mikä

Heta-liitto on henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto. Edistämme vammaisten ihmisoikeuksia ja itsemääräämisoikeutta tukemalla toimivaa ja turvallista henkilökohtaisen avustajan työnantajuutta.

Työryhmän ehdotukset kokonaisuutena

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotetut muutokset vahvistavat vammaisten osallisuutta varsinkin palveluprosessin alkuvaiheessa. Heta-liitto pitää tärkeänä määräaikaisten päätösten rajoittamista. Tulevaisuudessa on kuitenkin tärkeää jatkaa asiakasosallisuuden kehittämistä palvelun toimeenpanossa sekä edistää eri palvelujen ja yksilöllisten palvelun todellista saatavuutta.

Asiakasprosessin kulku päätöksen tekemisen jälkeen on varsin yleisen tason sääntelyn varassa myös näiden muutosten jälkeen. Sosiaalihuoltolaissa on sinänsä hyvät säännökset asiakkaan edun huomioimisesta päätösten toimeenpanossa, mutta käytännössä niiden merkitys voi jäädä etäiseksi. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun käyttöön ja toimeenpanoon liittyy tyypillisesti kuntien tai yritysten asettamia yleisen tason rajoja, ohjeita tai toimintamalleja, joiden suhteen vammaisten

osallisuus toteutuu heikosti. Käytännössä on varsin vaikeaa saada henkilön yksilöllinen etu otetuksi huomioon vastoin kunnan linjaamaa yleistä toimintamallia.

Tulevaisuudessa on näin ollen tarve arvioida, miten vammaisten osallisuutta voidaan toteuttaa nykyistä tehokkaammin palveluprosessin muissakin vaiheissa kuin palveluita suunniteltaessa ja niistä päätettäessä.

Lisäksi osallisuuden merkitys jää käytännössä vähäisemmäksi, jos palveluvalikoima on suppea toteutustavoiltaan. Esimerkiksi henkilökohtaisessa avussa eri vaihtoehtojen läpikäynti asiakassuunnitelman yhteydessä jää näennäiseksi, jos vaihtoehtoja ei ole alueella tarjolla. Tähän on mahdollista palata vammaispalvelulain muutosten jatkovalmistelussa.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapamuotoiset perustelut

Vammaisyleissopimuksessa korostetaan yksilöllisiä tukipalveluja, mikä tarkoittaa, että palvelujen tulee mukautua vammaisen yksilöllisiin tarpeisiin, ei päinvastoin. Lausunnoilla olevassa materiaalissa kyse on lähinnä menettelyä koskevasta sääntelystä, ja palvelun konkreettinen sisältö määräytyy pitkälti muilla perusteilla, vaikka laissa todettaisiin yleinen velvollisuus toteuttaa yksilölliset palvelut. Ehdotettu sääntely on oikean suuntaista, mutta ei sellaisenaan riittävää turvaamaan yksilöllisiä palveluja. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun suhteen olennaista on, millaisena palvelu nähdään henkilökohtaista apua koskevassa sääntelyssä.

Ongelma on myös oikeusturvakeinojen puute, jos yksilöllinen palvelu jää toteuttamatta. Käytännössä siis tarvittaisiin joustavasti saatavilla olevia tukitahoja auttamaan vammaisuuteen liittyvissä ongelmatilanteissa. Lisäksi on tarve luoda yleinen sääntely perus- ja ihmisoikeuksien loukkauksen johdosta maksettavasta vahingonkorvauksesta. Tällä hetkellä seuraukset ovat vähäisiä, vaikka vammaisen saamassa palvelussa olisi merkittäviä puutteita.

1 § 1 momentin 3 kohta

4. Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Heta-liitto pitää paranuksena ja oikeana ratkaisuna itsenäisen elämän käsitteen omaksumista. Vammaispalvelulakia tulee kuitenkin kehittää kokonaisvaltaisemmin yksilölliset palvelut ja esimerkiksi asuinpaikan yhdenvertaisen valinnan mahdollistavaksi laiksi. Taustalla olevia ajatusmalleja on uudistettava, jotta vammaissopimuksen ideat saadaan paremmin toteutumaan ja tämän tulee näkyä myös lain tarkoituksessa ja sen perusteluissa. Myös myönnettyjä palveluita on tulkittava sen suhteen, miten ne edistävät itsenäistä elämää ja vastaavat yksilöllisiin tarpeisiin. Näistä syistä ehdotettuja perusteluja olisi tarve muokata vielä nyt esitettävää enemmän.

Aiemmin esitetty itsenäisen suoriutumisen käsite ohjaa herkästi tulkintaa, että vammaispalvelulain mukaisia palveluja ei tule myöntää, jos niiden avulla vammaisen ei itse suoriudu jostakin toimesta. Lainsäädännöllä on tarkoituksenmukaisempaa turvata yksilölliset tukipalvelut riippumatta siitä, mikä on vammaisen henkilön tarkka rooli tietyssä tilanteessa palvelun käyttäjänä. Itsenäinen elämä on laajempi lähtökohta, ja Heta-liitto pitää muutosta toivottavana.

1 § 1 momentin 4 kohta

5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

1 §:n perustelut

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Soveltamisalaa koskevat kuvaukset

On positiivista, että lain perusteluihin on otettu enemmän taustatietoa YK:n vammaissopimuksesta. Heta-liitto katsoo kuitenkin, että vammaispalvelulain soveltamisalaa ja suhdetta muuhun lainsäädäntöön on vielä arvioitava uudelleen, jotta laki turvaa nykyistä ja ehdotettua paremmin oikeuden yksilöllisiin palveluihin. Tämä toisi muutoksia myös lain tarkoituksen kuvaukseen perusteluissa. Yleislakien mukaisten palveluiden kuten kotihoidon ensisijaisuus ei turvaa oikeutta vammaisyleissopimuksen tarkoittamiin yksilöllisiin tukipalveluihin. Tämän vuoksi myös lain

tarkoitusta koskevia perusteluja on tarve vielä muuttaa, sillä nyt perusteluissa tuodaan esiin yleisten palveluiden ensisijaisuutta (esim. s. 21.)

Näistä syistä seuraavaa kohtaa perusteluissa ehdotetaan poistettavaksi:

”Ehdotettu laki täydentäisi yleisiä sosiaalipalveluja ja turvaisi vammaisen henkilön tarvitseman avun ja tuen tilanteissa, joissa yleiset palvelut eivät ole vammaiselle henkilölle riittäviä ja sopivia. Edellytyksenä olisi lisäksi, että ehdotetut erityispalvelut ovat henkilölle välttämättömiä tavanomaisessa elämässä suoriutumisessa sekä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisessa.” (s.21.)

Tavanomaisen elämän käsite

Nyt lausunnolla olevassa materiaalissa itsenäisen elämän käsite olisi voitu ulottaa voimakkaammin myös perusteluihin. Perusteluissa puhutaan palvelujen myöntämisestä ”tavanomaiseen elämään” (s. 21 ja 26). Heta-liitto katsoo, että palvelujen tarkan käyttökohteen tulee perustua vammaisen yksilöllisiin näkemyksiin. Tavanomaisen elämän käsite johtaa eri elämänvalintojen arvottavaan vertailuun ja mahdollistaa esimerkiksi sosiaalityöntekijän subjektiivisiin näkemyksiin perustuvat tulkinnat. Ei ole vammaissopimuksen toteutumisen kannalta riittävää, jos vammaispalvelulain ajatuksellinen lähtökohta on palvelun rajaaminen vain vaikeasti arviotavissa olevaan ”tavanomaiseen elämään” ja vammaisten vertailu hypoteettiseen keskivertoihmiseen. Itsenäisen elämän käsite tarkoittaa lähtökohtana enemmän sitä, että kuvatussa vertailusta tulee luopua.

Jos tavanomaisen elämän käsitteestä ei laissa kokonaan luovuta, on sen käyttö rajattava selkeästi koskemaan vain sitä, keihin vammaispalvelulakia sovelletaan ja henkilön yleisluontoista palveluntarvetta, ei lopullisia palvelun käyttökohteita tai lain tarkoitusta. Jos henkilö esimerkiksi hakee henkilökohtaista apua harrastuksiin, ei arvioida, onko jokin tietty harrastus tavanomaista elämää tai miten ihmiset keskimäärin toimivat, vaan onko henkilöllä yleisesti ottaen avun tarvetta harrastustilanteissa.

Nykyisessäkin oikeuskäytännössä on todettu, että arviointi esimerkiksi henkilökohtaisen avun käytön suhteen tulee tehdä yksilöllisesti. Siinä mielessä tavanomaisen elämän (nykyisin tavanomaisen elämäntoiminnon) käsite ei kuvaa kovin hyvin edes nykyisen vammaispalvelulain tulkintoja. Tavanomaisen elämän käsitteellä on ollut käytännössä merkitystä ulkomaille järjestettävien palvelujen osalta, ja ulkomaille järjestettäviin palveluihin on mahdollista kehittää erityissäätelyä.

Itsenäisen elämän kuvaus perusteluissa

Muutosta olisi tarvittu myös perustelujen kohtaan, jossa kuvataan itsenäistä elämää samalla tavalla kuin 2018 lakiehdotuksessa on kuvattu itsenäistä suoriutumista (s.22). Pelkän termin vaihtaminen perusteluissa ei ole riittävää. Vammaispalvelulain tarkoitusta ei pidä ymmärtää siten, että siihen kuuluisivat vain palvelut, joissa vammainen henkilö voi itse osallistua tekemiseen. Esimerkiksi henkilökohtaisen avun ei pidä tarkoittaa sitä, että vammaisen tulee osallistua avustajan suorittamaan kodin siistimiseen, jos hän ei itse näe sitä järkeväksi tai se ei ole mahdollista. Vammaispalvelulaissa tulee turvata oikeus yksilöllisiin palveluihin, vaikka vammainen henkilö ei johonkin toimintaan osallistu. Heta-liitto korostaa, että kyse on todellisesta ongelmasta, joka estää yksilöllisen palvelun ja itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Näistä syistä seuraavaa perustelujen kohtaa on muutettava vammaissopimuksen artikla 19 nojalla:

”Lain tarkoituksena olisi tukea vammaisia ihmisiä siten, että he saavat omat voimavaransa, kykynsä, taitonsa ja tietonsa parhaalla mahdollisella tavalla käyttöön. Itsenäinen elämä voidaan määritellä ainakin omatoimiseksi tekemiseksi ja suoriutumiseksi, jolloin henkilö itse oman tahtonsa ohjaamana tekee asioita ilman ulkopuolista apua. Itsenäisellä elämällä tarkoitettaisiin lisäksi henkilön toimimista jokapäiväisessä elämässään avustettuna tai tuettuna mukautusten ja palvelujen avulla.” (s.22)

Kyseinen perustelujen kohta muutettuna:

”Lain tarkoituksena olisi tukea vammaisia ihmisiä siten, että he saavat omat voimavaransa, kykynsä, taitonsa ja tietonsa parhaalla mahdollisella tavalla käyttöön. Itsenäinen eläminen pitäisi katsoa vapaudeksi valita sekä käyttää määräysvaltaa linjassa henkilön synnynnäisen arvon ja yksilöllisen autonomian kunnioittamisen kanssa, kuten vammaissopimuksen 3(a) artiklassa vahvistetaan. Itsenäisyys yksilöllisen autonomian muotona tarkoittaa, ettei vammaiselta henkilöltä evätä mahdollisuutta valita ja käyttää määräysvaltaa asioissa, jotka koskevat hänen henkilökohtaista elämäntapaansa ja päivittäistä toimintaansa. Sitä ei tule tulkita yksinomaan kyvyksi suoriutua päivittäisistä askareista täysin itsenäisesti.”

Artikla 19 yleiskommenttia tulee muutoinkin hyödyntää jatkossa enemmän vammaispalvelulain valmistelussa esimerkiksi lain tarkoitusta avaamaan.

3 §:n 3 momentti

- 7. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

- 8. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Tuki oman mielipiteen muodostamiseen ja ilmaisemiseen on kannatettava. Tarvitaan vielä kuitenkin jatkovalmistelua, miten tällainen tuki voidaan toteuttaa ja miten tällainen tuki suhteutuu hallintolain tarkoittamaan avustajaan. On ongelmallista, jos sama organisaatio on palvelusta päättävä taho ja tarjoaa kuvattua tukea mielipiteen muodostamiseen ja ilmaisemiseen. Käytännössä tämä tuki voidaan pyrkiä käytännössä korvaamaan sillä, että omainen otetaan mukaan palvelusuunnitteluun, jos se on helpompaa ja halvempaa.

3 §:n perustelut

- 9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Perusteluja on muutettu oikeaan suuntaan, mutta niistä ei saa tarkkaa kuvaa siitä, miten tuki mielipiteen muodostukseen ja ilmaisemiseen käytännössä toteutettaisiin.

4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

- 10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)**

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Heta-liitto pitää viittauksen kohteena olevia sosiaalihuoltolain säännöksiä pääosin hyvinä, mutta niiden käytännön toteutumisessa on haasteita. Tästä syystä tulevaisuudessa on tarve arvioida esimerkiksi tiukempien sanktioiden asettamista siitä, jos kunta (tai hyvinvointialue) ei toteuta näitä lain edellyttämällä tavalla.

4 §:n perustelut

- 11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).**

Osittain

Vapaamuotoiset perustelu

Perusteluissa tulee todeta, että asiakkaan allekirjoitus asiakassuunnitelmassa ei tarkoita, että hän hyväksyisi asiakassuunnitelman sisällön tai että suunnitelma voidaan ottaa sellaisenaan päätösten perustaksi. Allekirjoituksen merkityksestä on kentällä epätietoisuutta.

5 § 1 momentti

- 12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

On tärkeää, että päätökset tehdään toistaiseksi silloin, kun palveluntarve on jatkuvaa. Ehdotettu muutos on todella tärkeä sen kannalta, ettei palvelua aina olisi tarve hakea uudelleen. Esimerkiksi henkilökohtaiseen apuun tulee pahimmillaan katkoksia sen vuoksi, että kunta ei ole huolehtinut päätöksenteosta ajoissa.

Kyseistä lainkohtaa voidaan kuitenkin pyrkiä vesittämään sillä, että päätöksissä todetaan, että palveluntarvetta tarkastellaan esim. vuosittain aina uudelleen. Tämän estämiseksi on tarpeen jatkossa rajata palvelusuunnitelman päivitysten ja uusien palvelutarpeen arviointien toistuvaa tekemistä. Tarkoituksenmukaista ja asiallista ei ole, että teetetään uusia arviointeja ja kartoituksia ilman muuta perustetta kuin kustannussäästöjen hakeminen. Pitkät kartoitusjaksot henkilön kotona loukkaavat yksityiselämän suojaa ja ovat muutoinkin ongelmallisia.

- 13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)**

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotuksen mukaan ”vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset on tehtävä siten, että ne ovat voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun luonne edellytä määräaikaista päätöstä”.

Ehdotamme, että kyseistä säännöstä muutetaan seuraavasti:

”Vammaisen henkilön palveluita koskevat päätökset on tehtävä siten, että ne ovat voimassa toistaiseksi, ellei henkilön oma etu, yksilöllinen tilanne tai palvelun tilapäinen luonne edellytä määräaikaista päätöstä.”

Jos yleisenä perusteena on palvelun luonne, on peruste varsin väljä. Riski on, että esimerkiksi henkilökohtaista apua myönnetään jatkossakin määräaikaisilla päätöksillä, jos on vähänkään merkkejä siitä, että avustajatuntien tarve saattaa vaihdella. Vaikka määräaikaisiin päätöksiin on suhtauduttu laillisuusvalvonnassa ja oikeuskäytännössä jo nyt varsin kielteisesti, ei sillä ole ollut riittävää vaikutusta kuntien päätöksentekoon. Tämä muutos vastaisi nyt lausunnolla olevien perustelujen ideaa, että tässä tarkoitetaan ajallisesti rajattuja palveluntarpeita.

5 § 2 momentti

- 14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

On tärkeää, että päätös perustellaan kattavasti varsinkin, jos palvelua ei myönnetä asiakkaan esittämällä tavalla. Säännös turvaa itsemääräämisoikeutta palveluja myönnettäessä. Kyseisen lainkohdan perusteella ei olisi velvollisuutta perustella sitä, jos päätös tehdään eri tavoin kuin asiakassuunnitelman laadintaan osallistunut omainen, läheinen tai muu edustaja on esittänyt. Tätä voisi vielä arvioida jatkovalmistelussa.

5 § 3 ja 4 momentit

- 15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

- 16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)**

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Heta-liitto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että palvelujen toteuttamistapa on tärkeää käsitellä päätöksessä, esimerkiksi onko henkilökohtaisen avun toteuttamistapa työnantajamalli vai jokin muu. On kuitenkin tarve myös sille, että päätöksissä ei rajoiteta mahdollisuuksia palvelun yksilölliseen toteutumiseen asettamalla tiukkoja ehtoja palvelun käytölle.

Perusteluissa viitataan sosiaalihuoltolain kiireellisiä päätöksiä koskevaan kohtaan (s. 36). Tuossa yhteydessä tulisi tuoda esiin esimerkkejä, millaisissa tilanteissa vammaispalveluissa olisi tarve tehdä ja toimeenpanna päätös kiireellisesti. Tällä hetkellä jää usein huomioimatta se, että perustuslain 19 § 1 momentin mukaisen välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi päätös voi olla tarve tehdä kiireellisesti esimerkiksi määräaikaisesti sille ajalle, kun asiakassuunnitelman laatiminen on vielä kesken. Henkilökohtaisessa avussa kiireellinen tilanne voi olla myös henkilökohtaisen avustajan työnantajana toimivaan vammaiseen kohdistuva työoikeudellinen riski kuten maksamaton avustajan palkka.

5 §:n osalta haluamme kiinnittää huomiota siihen, että jatkossa vammaispalvelulain mukaisissa asioissa toimeenpano on pääsääntöisesti aloitettava viimeistään 3 kk kuluttua hakemuksen jättämäisestä sosiaalihuoltolain nojalla. Kun sosiaalihuoltolakia nyt on tässä yhteydessä tarkoitus uudistaa, olisi hyvä käydä läpi, millä lainsäädännöllisillä keinoilla estetään sitä, että päätöksentekoa viivytellään perusteetta ja täysin ”ratkaisukypsät” asiat viiptyvät kunnissa käsittelyjonossa. Vaikka vikaa on lain toimeenpanossa, ei se poista lainsäätäjän vastuuta arvioida keinoja tilanteen korjaamiseksi. Odotusaika on kohtuutonta henkilölle, joka odottaa itselleen välttämätöntä palvelua. Näistä syistä sosiaalihuoltolakia tulee muuttaa niin, että toimeenpano on pääsääntöisesti aloitettava ilman aiheutonta viivytystä ja pääsääntöisesti viimeistään 1 kk:n kuluttua. Tuota pidempi, esimerkiksi 3 kk aika olisi mahdollinen vain poikkeuksellisesti.

36 § Palvelutarpeen arviointi

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Jos henkilö hakee vammaispalvelulain mukaisia palveluja, päätöksen tekeminen vaatii joka tapauksessa arviota asiakkaan palvelutarpeesta ja tilanteesta.

Ehdotuksen mukaan palvelutarpeen arvio on tehtävä yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa mm. hänen läheistensä kanssa. Nykyisen sosiaalihuoltolain sanamuodon mukaan tehtävä yhteistyössä näiden tahojen kanssa. Perusteluista ei saa tarkkaa kuvaa, millä tavalla muutos käytännössä vaikuttaisi. Omaisten ja muiden läheisten osallistumista on käsitelty tarkemmin tämän lausuntopyyynnön kohdassa 19.

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 1 momentti

19. **Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)**

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Joissain tilanteissa on tärkeää, että esimerkiksi omainen voi olla tukena palvelusuunnittelussa. Toisaalta omainen on usein prosessissa myös siinä roolissa, että palvelut vaikuttavat hänen arkeensa ja omaisella voi olla oma näkemys siitä, miten palvelut tulee järjestää. Omainen voi olla siis myös intressitaho. Omaisten ja muiden läheisten osallistuminen palvelusuunnitteluun ei siis ole yksiselitteinen asia.

Perusteluissa ei saa tarkkaa kuvaa, minkälaista muutosta haetaan sillä, että asiakassuunnitelma tehdään yhdessä eikä yhteistyössä asiakkaan kanssa. Esimerkiksi muuttuuko suunnitelman konkreettinen laatimistapa muutoksen myötä? Myöskään tarkkaa kuvaa ei saa siitä, miten omaisen, läheisen tai muun edustajan osallistuminen suhteutuu hallintolaissa tarkoitettuun avustajaan. 2. momentin kohdassa 5 mainitaan myös tukihenkilö, jonka rooli jää avoimeksi.

On tärkeää, että vammaisen henkilö voi itse määrittellä mahdollisimman pitkälle tarpeen sille, osallistuuko prosessiin esimerkiksi omainen. Itsemääräämisoikeuden kannalta on ongelmallista, jos omaisen mukaan ottaminen perustuu vain esim. sosiaalityöntekijän tai omaisen näkemykseen. Esimerkiksi kommunikaation vaikeudet eivät saa tarkoittaa, että omainen otetaan automaattisesti mukaan asiakassuunnitelman laadintaan, vaan saatavilla pitää olla muita vaihtoehtoja luottamuksellisen asiakassuhteen turvaamiseksi.

Varauksella pitää suhtautua siihen, että omainen, läheinen tai muu edustaja osallistuisi asiakassuunnitelman tekemiseen vastoin vammaisen henkilön omaa näkemystä. On siis keskeistä, että ainakin täysi-ikäinen vammaisen henkilö itse määrittäisi tarpeen sille, osallistuuko omainen, läheinen tai muu edustaja palvelusuunnitteluun. Tähän poikkeuksena ovat oletettavasti nykyisin sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:n mukaiset tilanteet. Heta-liitolla ei ole tämän lausuntopyyntöön puitteissa mahdollista selvittää kysymystä laajemmin esimerkiksi alaikäistä ja edunvalvonnan kannalta, mutta asia olisi hyvä huomioida jatkovalmistelussa. Mahdollista ei ole myöskään tässä lausunnossa arvioida asiaa yksityisyyden suojan ja henkilötietojen käsittelyn kannalta.

Jos omainen osallistuu asiakassuunnitelman tekemiseen, omaisen näkemyksen kirjaaminen asiakassuunnitelmaan on perusteltua, jotta myös käy ilmi, mikä on selvityksen mukaan asiakkaan näkemystä ja mikä muun henkilön näkemystä.

39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

On tarkoituksenmukaista, että asiakassuunnitelmassa on kirjattuna näkemys palveluiden tuottamistavoista, jotta asia tulee käsitellyksi asiakkaan kanssa.

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

Kyllä

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Lisäykset ovat perusteltuja, mutta omaisen, läheisen tai muun edustajan osallistumista on kommentoitu yleisemmin tämän lausuntopyyntöni kohdassa 19. Säännöksen luettavuutta voisi vielä yrittää kehittää.

39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

Osittain

Vapaamuotoiset perustelut

Osittain samaa asiaa on käsitelty vastauksessa tämän lausuntopyynnön kohtaan 19. eli viittaamme myös siihen.

Perusteluista voisi käydä enemmän ilmi se, että keskeistä on selvittää asiakkaan oma näkemys mahdollisimman hyvin asiakassuunnitelmaa tehtäessä. Perusteluissa voisi kuvata esimerkkitalanteita, jolloin omaisen, läheisen tai muun edustajan osallistuminen palvelusuunnitteluun voi olla tarpeen.

Perusteluissa voisi tuoda esiin, että hallintoasioissa henkilöllä on joka tapauksessa lähtökohtaisesti oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa. Ei ole toivottavaa, että omaisia koskevasta lisäyksestä saisi ainakaan käsitystä, että omaiset ovat automaattisesti asiakasta tukeva taho, vaan olennaista on, kenet vammaisen henkilö itse haluaa prosessiin. Tällä voi olla merkitystä esimerkiksi itsenäistyvien nuorten henkilöiden suhteen.

Ei ole yksiselitteistä, mikä merkitys läheisen näkemyksille annetaan päätöksenteossa. Jos päätöksessä poiketaan läheisen näkemyksestä, ei tuota ole ehdotetun lain mukaan perusteltava päätöksessä (s. 16) . Perusteluvaikeus voi olla kyllä sitäkin kautta, jos omaisen esittämiä perusteluja on tuotu esiin palvelua koskevassa hakemuksessa. Jos palvelu päätetään järjestää omaisen eikä asiakkaan esittämällä tavalla, on päätöksessä oltava selvät perustelut ratkaisulle

Aatelo Maija
Heta - Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry

Weckman Elisa
Heta - Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry